

„Tiszteljük és becsüljük meg azt a szakmát és azt a tudást, ami az egyetem által elérhető!” – interjú Brezsnyánszky László professzor úrral

Bicsák Zsanett Ágnes¹ – Kiss Dávid² – Papp Hunor³ – Tóth Emese⁴ – Ceglédi Tímea⁵

¹ a Nottingham Trent University, The Centre for Student and Community Engagement kutatója, zsanett.bicsak2018@my.ntu.ac.uk

² a Debreceni Egyetem tanár szakos hallgatója, Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ Oktatókutató Gyakornoki Program, MTA-DE-Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport, oktatókutató gyakornok, kdkaylin@gmail.com

³ a Debreceni Egyetem tanár szakos hallgatója, Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ Oktatókutató Gyakornoki Program, MTA-DE-Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport, oktatókutató gyakornok, papphuni@gmail.com

⁴ a Debreceni Egyetem tanár szakos hallgatója, Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ Oktatókutató Gyakornoki Program, MTA-DE-Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport, oktatókutató gyakornok, tothemese099@gmail.com

⁵ a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar adjunktusa, az MTA-DE-Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport kutatója, cegledi.timea@arts.unideb.hu

Prof. Dr. Brezsnyánszky László a Debreceni Egyetem nyugalmazott habilitált docense, a hazai nevelélméleti és neveléstörténeti kutatások meghatározó alakja. A szakmai eredményeken túl a tanárképzésért tett elkötelezett hadviselése hosszú ideig hatást gyakorolt a mindenkori tanárképzés formálódására. Oktatói munkája során számos hallgatót indított el a tanári pályán, de szemlélete az újabb tanárgenerációk számára is örökül marad a tanító- és tanárképzésben elhelyezkedett tanítványai által. A következő interjúban azokról a hatásokról kérdezzük, melyek szemléletét formálták és a tudományos karrierútját meghatározták. Az interjú a CHERD-Hungary Oktatókutató Gyakornoki Programhoz kapcsolódó „Átkapcsolás, ahol a neveléstudományi kutató generációk találkoznak” című podcast sorozat¹ első beszélgetésének szerkesztett változata. A sorozat három kutatógeneráció találkozását teszi lehetővé, akik az iskola, az oktatás és a nevelés kérdéseiről beszélgetnek. A beszélgetésekre meghívtuk a neveléstudományok legnagyobb hazai letéteményeseit, olyan mestereket, akikről sokat

¹ A CHERD-Hungary Oktatókutató Gyakornoki Program a Prof. Dr. Kozma Tamás által alapított Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ szárnyai alatt működik. Az Oktatókutató Gyakornoki Program 2021 őszén indult, vezetője Prof. Dr. Pusztai Gabriella. Célja a tanárszakos hallgatók támogatása abban, hogy a tanári pályához kötődő önálló neveléstudományi kutatásokhoz kapcsolódjanak egy inspiratív kutatóközösség tagjaiként. A gyakornokprogram kutatómentorai és gyakornokai a kutatás mellett a tudomány népszerűsítés területén is innovatív munkát végeznek, amelynek része a podcast sorozat. Az első podcast beszélgetésekben a gyakornokok közül aktívan közreműködött Kiss Dávid, Papp Hunor és Tóth Emese. A gyakornokprogram és a podcast sorozat koordinátora Dr. Ceglédi Tímea.

tanultunk. Vendégünk továbbá egy-egy volt doktorhallgatójuk, aki aktív kutatómunkát folytat jelenleg is. Őket kérdezi egy-egy tanár szakos gyakornok hallgató, kezdő kutatói szerepben. Az interjú során elhangzott kérdések a gyakornokprogram tagjai, a szervezők és kérdezők közös kooperációja nyomán fogalmazódtak meg. A következőkben Prof. Dr. Brezsnnyánszky Lászlót a fiatal kutatógeneráció tagja, Kiss Dávid, valamint Professor úr tanítványa, Dr. Bicsák Zsanett Ágnes kérdezi.

Kulcsszavak: neveléstörténet, életpálya, interjú

DOI: 10.37205/TEL-hun.2023.1.04

Bicsák Zsanett Ágnes (B. Zs.): Kedves Professor Úr, köszönjük, hogy elfogadtad a beszélgetést. Az életpálya megrajzolásakor kitüntetett szerepe van a családnak. Mesél-nél nekünk arról, hogy a család mennyiben határozta meg a tudományos pálya választását?

Brezsnnyánszky László (B. L.): Tudós felmenők nincsenek a családnak egyik ágában sem. Apám budai polgári családból érkezett, egyetemre járt, jogászhallgató volt, de végül nem lett gyakorló jogász belőle. Anyai ágon pedig földműves, gazdálkodó emberek voltak a felmenőim. Édesanyám nagyon érdeklődő diák volt, főleg a magyar irodalmat szerette. De igazából azt mondhatjuk, hogy testvéremmel majdnem első generációs értelmiségiek lettünk a diplomáink által. Aki a családból leginkább hatással volt rám, az a bátyám, aki két évvel idősebb nálam. Geológusnak készült a család teljes meglepetésére. Geológusképzés pedig csak Budapesten volt. Apám banktisztviselőként dolgozott, és bár akkor éppen feloldották a fehér-galléros gyerekek felvételi korlátozását, de így is nehéz volt bekerülni, különösen a kisebb, speciálisabb szakokra. A bátyám fölvételizett, és helyhiányra hivatkozva nem vették fel. Nagyon elkeseredett, fellebbezett. Elkezdett dolgozni, majd kapott egy újabb értesítést, hogy fölveszik Debrecenbe a Kossuth Lajos Tudományegyetem földrajz szakára. Mire a bátyám azt mondta, hogy nem. Folytatta tovább, és a végén tényleg fölvetették oda, ahova eredetileg szeretett volna menni. Ahogy én tudom, nagyon jó szakember lett belőle.

Kiss Dávid (K. D.): Mikor és milyen szakon végzett az egyetemen?

B. L.: A Debreceni Egyetemet akkor még Kossuth Lajos Tudományegyetemnek hívták. Kétkarú egyetem volt. A bölcsészkaron történelem szakra jelentkeztem, és emellett pedagógia szakot végeztem. Vagyis történelemtanár lettem, és a pedagó-

gia akkori megnevezése szerint pedagógia előadója képzést nyertem. A pedagógia szak kis szak volt akkor, csak kétévente indult. Mivel én 1964-ben érettségiztem, volt egy év szünetem a kezdésig. Az akkori szokás szerint a fiúkat vagy elvitték katonának, vagy dolgozniuk kellett, tehát föl kellett mutatniuk valamiféle társadalmi hasznosságot. Én ezalatt a nulladik év alatt segédmunkás voltam a kertészetben, és laboránsként dolgoztam az egyetem Fizikai-kémia Intézetében. Ilyen módon 1965-ben kezdtem el tanulmányaimat, és 1970-ben diplomáztam. Később aztán másoddiplomaként mentálhigiénét is tanultam, és ebből is diplomáztam, ennek függelékeként nevelési tanácsadó képzést is szereztem.

K. D.: Egyetemi tanulmányai során volt olyan óra, illetve kurzus, ami miatt eldöntötte, hogy Ön ezzel szeretne foglalkozni a későbbiekben is?

B. L.: Iskolás korom óta érdekelt a történelem és elég eredményes is voltam ezen a területen. – Ez egészen kiskoromban kezdődött. Arra emlékszem, hogy alsó tagozatban az egyik tanítónk a magyar-hun mondavilág történeteit dolgoztatta föl. Ezek kiváltképp megragadtak. Későbbi tanulmányaim során ráismertem ebben a Rudolf Steiner-féle iskola tantervi meg gondolá saira. Ma se tudom, hogy a Rákosi-korszak kellős közepén hogyan valósulhatott meg ilyen formában.

A pedagógiát a tanárain tanácsára választottam, de elég hamar beláttam, hogy a pedagógia területén, akár a gyakorlatban, akár az elméleti munkával többet tudok tenni. Egyetemi hallgatóként ösztöndíjakat is kaptam eredményes tanulmányaim elismeréseként, melyek hasonlóképp ebbe az irányba tereltek.

B. Zs.: Kik voltak Rád nagy hatással az egyetemen?

B. L.: Történelem szakon többet tudok felsorolni. Mindenekelőtt Orosz István akadémikust, aki igazában nagyon remek előadó volt, magas mércét mutatott. Szívesen emlékszem vissza, Ránki György akadémikusra, de ő utazó tanára volt a böl-

csészkarnak, viszonylag kevés kurzust vezetett nekünk. Kiemelném Balla Lajost, aki rettenetesen szikár stílusával és száraz humorával mindenekelőtt azt közvetítette felénk, hogy a szakmát mindenekelőtt tisztelni kell, és majd csak ezután látjuk meg, hogy mire viszi az ember. Pedagógia szakon Kelemen László jut eszembe. Az ő felfogása indította el bennem a pszichológia iránti mélyebb tiszteletet, mert ő arról beszélt, ami a gyakorlatban megvalósítható az elméleti megfontolásokon túl.

K. D.: Ki volt a témavezetője, és milyen szakdolgozati témát választott?

B. L.: Az előzőekhez kapcsolódva, azért a neveléstudományi tanulmányokban is voltak számomra fontos tanárok. A témavezetőm is közülük tartozott. A szakdolgozatnál Dr. Boros Dezső volt, akivel hosszan tartó jó kapcsolatot áptunk. Tanárom volt a középiskolában, aztán tanárom volt a pedagógia szakon, majd kollégák voltunk a tanszéken. A szakdolgozatom didaktikai, részben empirikus kutatás volt. A tanári szerepkörhöz kapcsolódó kérdéseket vizsgáltam. Ehhez hozzátartoztak az óralátogatások, megfigyelések, és annak a feljegyzése, hogy mennyit kérdeznek a tanárok. Mindezt kiegészítette az a reflexió, hogy szükség van-e 50 vagy akár 100 kérdésre is egy-egy történelemórán.

K. D.: Emlékszik esetleg arra, hogy mi volt az első tudományos szereplése?

B. L.: Egészen más világ volt akkor. A tanszék rendelkezett bizonyos kutatói erőforrással, de abból a kezdő kutatóknak alig pár száz forint jutott. Nem voltak önálló pályázatok. Sőt, valószínű a lázadás maga lett volna, ha az ember megpróbál valamilyen úton-módon hozzájutni valamilyen országos forráshoz. Más elvárás- és viszonyrendszer uralkodott. A mai trenddel összevetve, amikor a kutatók összefognak azért, hogy magas presztízsű lapokban publikáljanak, hogy javítsák az indexüket, nem létezett. Továbbá mindenki kontrollálva volt a tanszékvezetők, illetékesek által. Így amit kiemelnék, az egy nemzetközi konferencia volt 1978-ban, amit fiatal kutatók számára szerveztek az NDK-ban, Oberhofban. A nemzetközi alatt értse a szocialista országok részvételét. Ez volt az első komolyabb szereplésem német nyelven. Ez élmény volt, meg egy kis szorongást is jelentett, de érdekes volt az is, hogy kikkel találkozhatott az ember, amiből akár hosszabb távú barátságok vagy együttműködések születhettek. Az első komolyabb publikációm is így jött létre.

B. Zs.: Jürgen Oelkers Professzorral is egy ehhez hasonló fórumon ismerkedtél meg?

B. L.: Ez a találkozás váratlan és emlékezetes volt számomra. Azóta is tisztelettel és hálás szívvel gondolok arra a néhány napra, amit a családjá körében és az intézetében tölthettem. 1991-ben több nyugati ország kezdeményezett szakmai találkozókat a volt szocialista országokban élő kollégákkal. A pontos előzményeket nem ismerem. A berni egyetem felhívására a KLTE bölcsészkarra két főt delegált erre az egyhetes tanulmányútra: Tamás Attila professzor urat és engem. A berni kollégák fogadtak be bennünket. Én az Oelkers családhoz kerültem, Bern közelében egy villában laktak. Nagyon kedvesen fogadtak. Naponta szakmai programok voltak a Neveléstudományi Intézetben, de iskolákba és más pedagógiai intézményekbe is ellátogattunk érdeklődés szerint. Találkoztam kollégákkal, bemutatták a kutatási témájukat, könyveket, folyóiratokat böngészhettem. Egy kisebb előadásra is felkértek. A Professzor urat akkoriban a reformpedagógia eszmetörténeti kérdései foglalkoztatták, érdekesnek találta, ami kevésbé volt ismert, hogy Magyarországon 1945 után néhány évig még tovább éltek az újíto szellemű iskolák. Munkásságát azóta is igyekszem követni. Szerintem az egyik legkiválóbb eszmetörténeti kutató, bár nem mindenki fogadja szívesen a kritikai műveit, például az Odenwald iskoláról, vagy az úgynevezett pedagógiai elitről. Sajnálom, hogy – sokokból – nem sikerült viszonznom az akkori meghívását.

K. D.: Mennyiben volt más tudományos fokozatot szerezni abban az időben?

B.L.: Az egy egészen más világ volt ebből a szempontból is, mert akkor az első lépcső, az egyetemen szerezhető hagyományos kisdoktori (dr. univ.) volt. A doktoráltatás jogát 1948 után elvették, 1956 után pedig visszaadták az egyetemnek. Így, amikor én a '70-es évek végén doktoráltam, úgynevezett kisdoktori fokozatot szereztem, amelyik azóta már elvesztette a jelentőségét, és aminek helyébe lépett 1990 után a PhD-fokozat. Az én dolgozatomat átminősítették PhD-fokozattá, ezzel elismerve az értekezésem színvonalát. Az adminisztráció viszont hosszadalmasabb volt, még nem működtek doktori iskolák. Később, 1999-ben, már az új rendszer szerint habilitáltam.

K. D.: Tudna mesélni arról, hogy mit választott kutatási területként a doktori tanulmányai során?

B. L.: A 1970-es évekbeli tanszékvezetőm azt javasolta, vagy inkább bizonyos feltételekhez kötötte, hogy részben a német nyelvhez is kapcsolódva, az úgynevezett állampolgári nevelésnek a lehetőségeit vizsgáljam meg. Hosszan olvastam a XX. század elejétől kezdve olyan forrásokat, illetve olyan szerzőket, mint Kerschensteiner. Számos friss nyugati szakirodalomhoz is hozzájutottam. Ebből készült a kisdoktorim, amit a későbbiekben továbbfejlesztettem a politikai szocializáció szempontjai felé. Kezdetben reményteljes vállalkozásnak tűnt, még egy kis tanártovábbképző mozgalom is működött az országban több ponton, így Debrecenben is. Az 1990-es évektől viszont úgy láttam, hogy az értékalap, ami – szerintem – az egykori német szociáldemokrata időkben még egy példaadó irányú, akár kutatási, fejlesztési és módszertani vonalnak számított, az lefogyott, elfogyott mögüle a társadalomfilozófiai és a politikai akarát. A habilitációs dolgozatot még ennek a szellemében írtam meg, de aztán ezt a témát ejteni kellett. A tanszéki munka mellett a tanárképzés helyi és országos ügyei kötötték le az időmet.

B. Zs.: Milyen szakmai segítségre számíthattál a doktori disszertációd elkészítésekor?

B. L. – Korábban említettem, csak a szakdolgozatom és a dr. univ. disszertációm elkészítéséhez kaptam témavezetői támogatást. Akkoriban nem volt még doktori képzés. A témámat fokozatosan fejlesztettem tovább. A 19–20. század eleji magyar szakirodalom inkább nemzetnevelési megközelítésben tárgyalta a kérdést. A forrásokat a 70-es években a könyvtárak mélyéről lehetett előkeríteni. A német nyelvű kötetekhez átkölcsozónéssel vagy könyvadományként lehetett hozzájutni.

De személyes konzultációkon is kaptam segítséget. Felkerestem kutató kollégákat, akik meghallgatták a terveimet, kérdéseimet és többnyire ajánlottak újabb személyeket, akikkel tudok beszélgetni a témáról. Ebben az értelemben inkább konzulenseim voltak, mint témavezetőm. Néhány nevet is szívesen emlétek: Bábo-sik István, Gáspár László, Hunyady Györgyné, Kozma Tamás, Csepeli György, Zrinszky László.

K. D.: Amikor Professor úr itt tanított az egyetemen, akkor abból az időből hogyan jellemezné a tanszék hangulatát, kik voltak akkor a meghatározó alakjai?

B. L.: Még a '90-es években sem volt mindenki – gondolok itt elsősorban a háború előtti időszak tanáira – egyértelműen elfogadott figura. Némelyik – kel szemben ideológiai kifogások fogalmazódtak meg, de a szakmai

teljesítmények sem voltak mindenkinél megfelelőek. Az első, 1918-ban kinevezett professzor, Mitrovits Gyula volt, aki a református kollégiumhoz kötődött, onnan is érkezett. Aztán a legbotrányosabbnak feltüntetett, bár a leghatásosabb Karácsony Sándor professzor következett, akit 1950-ben elzavartak az egyetemről, megalázták. Később Jausz Béla professzor úr érkezett, aki korábban a gyakorló gimnázium igazgatója volt. Diákkoromban ő még tanszékvezető volt. Mi sokat nem élveztünk belőle, mert az évfolyamunkat már nem tanította. Ezt követően Kelemen professzor úr határozta meg a tanszék működését, aki a pedagógiai pszichológia szakértője volt, ő tényleges akadémiai nagydoktor volt. Ugyanakkor őt sem tudták igazán befogadni, mert suttozták, hogy vallásos, meg sok gyereke van, hogy nem párttag. Illetve mindenfélét. Én mégis úgy értékelem, hogy Kelemen Laci bácsi egy új horizontot nyitott meg nekünk a pedagógiai pszichológiával. Szakmailag ennek lett egy olyan következménye is, hogy a pszichológia szépen lehalászta a pedagógia alapfeladatait. Tehát ahogy emelkedett, úgy süllyedt a másik oldal.

Később, '70-ben szétvált három részre az akkori Intézet, és lett egy Pszichológia Tanszék, egy Pedagógia Tanszék, illetve egy Közművelődés, avagy ahogy akkor nevezték, Népművelési Tanszék. Akkor új tanszékvezetőnk lett. Innentől már nem mondhatom, hogy jó volt a hangulat. Egy elég rapszodikus figura volt, hol kenyérre lehetett kenni, hol pedig szigorú volt és igazságtalan. A ki nem mondott közös megegyezés is az volt, hogy tartsunk távolságot a főnöktől. Mindezzel együtt, majdnem húsz éven keresztül volt a tanszék vezetője, egészen a nyugdíjazásáig.

B. Zs.: Elmondhatjuk azt, hogy a sok változás, az ellentmondásos helyzet és a sok esetben a debreceni professzorokat illető méltatlan megítélés motiválta a debreceni iskolatörténet kutatását?

B. L.: Igen. Amikor az egyetem alapításának a centenáriuma közeledett, akkor maga az egyetem is, de főleg a bölcsészkar, megírta a maga történetét. Kutatási törekvésnéként jelentkezett a régi egyetem története. Igaz, korábban is született két kötet, de azok a kor megítélésének szellemében keletkeztek. A tanszéken néhányan ráébredtünk arra, hogy a saját tanszékünknek vagy intézetünknek – amit hol így, hol úgy hívtak – nincs megírva a története. A kezdetektől fogva az mozgatót engem és az együttműködő kollégákat is, hogy miképpen tisztázhatnánk az előítéleteket, hogyan tárhatjuk fel az elhallgatott információkat, mielőtt ezek jelentősége elfelejtődne. Professzori korszakokat vizsgáltunk a katedra alapításától 1970-ig. OTKA pályázattal támogatott kutatás keretében folyt a munka.

B. Zs.: Az intézménytörténethez minden bizonnyal egyszer majd hozzátartozik a doktori képzés elindítása is. Milyen nehézségekkel kellett szembenéznie az Intézetnek a doktori program alapításakor?

B. L.: Ahhoz, hogy doktori képzést lehessen elindítani, megfelelő számú minősített személy kellett, amit egyre szorosabbra fogtak a MAB-os és egyéb követelmények. Úgyhogy az elején ez csak kooperációban ment. Így kezdetben nem is a doktori iskola indítása, hanem a doktori program akkreditációja volt a cél. Ezt eleinte megpróbáltuk közösen a történészekkel. Ők végül mással kooperáltak, így egyeztünk meg a filozófusokkal és a pszichológusokkal. Doktori iskolánk csak évekkel később lett, ezzel a két partnerrel. Az alapításkor tehát minél magasabban minősített oktatókra volt szükség, a későbbiekben a feltételek egyre szigorodtak. A doktori képzés pályára állítása Kozma Tamás professzor érdeme.

K. D.: Professzor úrnak több doktorhallgatója volt. Tud esetleg róluk, hogy ők hol helyezkedtek el?

B. L.: Szerencsére nyolc olyan témavezetett volt, akik valóban eljutottak a védésig, és sikeresen el is tudtak helyezkedni. Sajnos közülük van, aki azóta elhunyt. Ők alapvetően a felsőoktatásban találtak helyet. Nyilván ez az ő képességeiből adódott, de az is szerepet játszott, hogy a felsőoktatásnak ebben a szektorában a hallgatói növekedés nagyon erőteljes volt, a minősített tanárok iránti igény is

megemelkedett. Kellettek ezek az emberek. Én azt hiszem, hogy mindenki szépen megállta a helyét. A kapcsolatot tartjuk nagyjából. Három olyan hallgatóm lett volna még, akiknek az én témavezetésemmel kellett volna eljutniuk a fokozatszerzésig, de ezek közül ketten hamar kiszálltak, a harmadik a képzést eredményesen végigvitte, de végül a munkahelye miatt feladta. Már nem lett volna jelentősége, hogy védjen.

B. Zs.: A tanítványok közül többen a Debreceni Egyetemen és a Nyíregyházi Egyetemen dolgoznak. A nyomdokaidon haladnak, hiszen mindkét intézmény tanárképzésében aktív, vezető szerepet vállaltál. Mesélnél a nyíregyházi időkről, a tanárképzés regionális szerepéről?

B. L.: A nyíregyházi főiskolával fennállása óta voltak kapcsolatai a tanszékünknek. Egyetemi diplomát, majd tudományos fokozatot is számos ma már idősebb kolléga a KLTE-n szerzett. A doktori képzés végzettjei közül is többen kerültek a főiskolára. Az én doktori hallgatóim közül négyen ott kezdték a felsőoktatói pályájukat. Más tudományterületen is hasonlóan alakult az oda-vissza áramlás. Mindezek ellenére az egyetem és főiskola viszonyában mindvégig jelen volt egyfajta vibráló feszültség. A tanárképzés képezte az egyik frontvonalat, ahol a vetélkedés kézzel fogható volt. Az egyetem az elméleti felkészítés erősségét igyekezett előnyként felmutatni (jobban képzett matematikusokat, biológusokat, irodalomárokat... képzett). A főiskolai tanárképzés pedig a tanári mesterségre felkészítésben, a gyakorlati tudásban látta, hirdette az előnyét. Én nem tartottam ezt az ellentétet feloldhatatlannak.

Olyan értelmes kompromisszumban láttam és látom ma is az eredményes tanárképzés útját, ahol a felek hozzáértő koordináció segítségével egyeztetett programot hajtanak végre a diszciplináris, az alkalmazott pedagógiai és pszichológiai, szakmódszertani és gyakorlati készségfejlesztés folyamatában. Az egyetemen a Tanárképző Kollégium elnökeként tíz éven át egy ilyen koncepció alapján próbálkoztam a kompromisszum megalkotásával és a közös program részleteinek megvalósításával. Voltak sikereink, de erős ellenállásba ütköztünk, főleg a TTK akkori illetékesei részéről. Egyszerűen szólva, féltették tőlünk a hallgatóikat. Jellemző eset, hogy azt is ellenezték, hogy a tanárjelöltek számára készült tanulmányi tájékoztatóban szerepeljen az a tétel, hogy a tanárrá válásnak a diplomán túli fázisai, pl. gyakorlata is van. Érezhető volt, hogy nem kellek ilyen szemlélettel az egyetemnek. 2004-ben egy bizottság elé citáltak és visszavonták az elnöki megbízatásomat.

Ezek után keresett meg Balogh Árpád a Bessenyei Tanárképző Főiskola főigazgatója azzal a kérdéssel, hogy vállalnám-e egy tanárképző fakultás megszervezését a főiskolán. Lényegében kikért az egyetemtől, amit én is megtettem azzal, hogy felkerestem néhány egyetemi vezetőt azzal a kérdéssel, mi a véleménye a meghívásról. Senki sem marasztalt.

A fakultást, majd a kart sikerült akkreditáltatni. Öt éven át voltam az egység vezetője. Sok munkát fektettem az új egység felépítésébe, elfogadtatásába. A kar szervezetét illetően közelített a korábban elképzelt modellhez. Sikerült a minősített oktatók arányát lényegesen megemelni. A tanárszakok akkreditációjánál a tanárképzési modul biztos alappá lett. A kétezres évek elején többször felmerült a debreceni és a nyíregyházi intézmény összevonása. Ezzel összefüggésben volt egy halvány esély arra, hogy regionális léptékben gondoljuk újra a pedagógusok képzését. A tárgyalásokból kitűnt, hogy valójában egyik fél sem kívánja feladni az önállóságát. Természetesen a főiskolán sem volt mindenben egyetértés és őszinte együttműködés. Néhány döntésemmel titkos ambíciók útját kereszteztem a főiskolán, de az egyetemi megítélésem sem javult ezzel a vállalkozással.

B. Zs.: A szerkesztőség kérdését tolmácsolva érdeklődnénk arról, hogy milyen változást jelentett a Tanárképzési Kollégium az egyetem tanárképzésében? Miért nevezték debreceni modellnek?

B. L.: Mint már utaltam rá, a tanárképzés a szakmai életutamnak jelentős összetevője, feladata, küldetése volt. Az oktató munka mellett tíz év jutott a debreceni egyetemen a Tanárképzési Kollégium elnökségének feladataira. A tudományegyetemek, így a KLTE is, 1948 után döntően tanári szakokat hirdettek meg az általános iskolák felső tagozatai és a középiskolák tantestületei számára. Gyakorlatilag tanárképző intézményként működtek, a képzés súlypontja viszont – a hagyományoknak megfelelően – a tantárgyak diszciplináris tudásanyagára esett. Az idők során a szaktanszékekhez szakmódszertani státusokat is szerveztek. A tanári mesterséghez szükséges pedagógiai, lélektani tárgyak oktatása hosszú ideig a pedagógiai tanszék feladatát jelentette. Ebből alakulhatott ki többek azon meggyőződése, hogy a tanárképzésben a pedagógiát oktató egység (tanszék) a leginkább kompetens tényező. Amit azonban a többiek nem nagyon respektáltak. A gyakorlati készségek fejlesztését szolgáló évközi, vidéki és tanítási gyakorlatok megszervezését a tanárképzési rektorhelyettes mellett működő előadó (jó esetben csoport) végezte. Meglehetősen sok (egyetemi és iskolai) egységet és személyt érintett a ta-

nárjelöltek felkészítése. Az együttműködést leginkább egyfajta szokás biztosította. De nem csupán a stabil működési rend, hanem a pénzügyi háttér is hiányzott a működéshez. A költségvetésben nem volt külön rovata ennek a képzésnek, ami főleg a gyakorlatok finanszírozásánál mutatkozott meg. A kilencvenes évekre rohamosan növekvő hallgatói létszám és a gyorsan változó oktatáspolitikai, a szakindítások új lehetőségei nyilvánvalóvá tették, hogy javítani kell a rendszeren, összehangoltabbá és rugalmasabbá kell tenni a működést.

Tamás Attila és az őt váltó Szentirmai Attila rektorhelyettes kezdeményezte 1993-ban, hogy gondoljuk újra a tanárképzés koordinálásának rendjét. Engem kértek fel egy tervezet elkészítésére. Őszintén meg kell mondanom, hogy első látásra nem tudtam felmérni, mennyi munkát és ütközést fog jelenteni a megvalósítás. Szerencsére voltak kiváló és elkötelezett munkatársak, támogatók. A Tanárképzési Kollégium névadója Szentirmai professzor volt.

Egy olyan tanárképzési modellt gondoltunk ki és hoztunk létre, amely a tanárképzés intézményi szintű koordinációját szolgálja. A képzésben érintett egységek képviselőire alapozott, konzultatív szabályozást kívánt megvalósítani. Az egyetemünkön 1994 óta hivatalosan működő Tanárképzési Kollégium nem tanszéki, intézeti vagy egyéb oktatási státusú egységet jelentett, hanem a tanárképzés „logisztikai centrumát”, amely a tanárképzésben érintett szakterületek képviselőin nyugszik. A testület legfőbb feladatai voltak: a rendszer alapelveinek, szabályzatainak és képzési programjának kidolgozása, gondozása és a rendszer egészének koordinált működtetése.

Abban bízom, hogy a képzés különböző területeit képviselő testületi tagok higgadt szakmai megbeszéléseken egyeztetni tudják az érdekeiket, és olyan megoldásokat találnak, ami mindenki számára elfogadható. Legyen az tantervi, kreditszámítási ügy, vezetőtanári kinevezés vagy egyéb tanárképzést érintő fontos kérdés. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a kezdetben tízfős Kollégium feladatokat vett át a korábbi nagy létszámú és ritkán összehívott, fórum jellegű Tanárképző Tanácstól.

A Kollégium összetétele erre alkalmasnak látszott. A mindenkori tanárképzési rektorhelyettes jelenléte és felügyelete mellett ülésezett a testület. Tagjai voltak: a kari tanulmányi dékánhelyettesek, a gyakorlóiskolai igazgatóhelyettesek, a szakmódszertanosok képviselője, a neveléstudományi és a pszichológiai tanszék delegáltjai, a titkár és az elnök. A debreceni felsőoktatási intézmények fúziójával a testület létszáma és tevékenységi köre is kibővült. Azoknak a karoknak a képviselői

lői is beléptek a testületbe, ahol mérnöktanárok, művésztanárok képzése folyt. A profil bővülése eredményekkel járt, de a kohézió gyengülése is megmutatkozott.

2000 után, a sok új karral rendelkező nagyegyetem keretein belül, ahol az egészségtudományi és az agrártudományi egységek kerültek túlsúlyba, a tudományegyetemi karok a tanárképzéssel együtt háttérbe szorultak. Megszüntették a tanárképzési rektorhelyettes pozícióját. Az ilyen bizonytalan helyzetek kedveznek az átszervezéseknek és az önjelölt erős emberek ambícióinak. Ez történt a Tanárképzési Kollégiummal is. Első lépésben társelnökké lépett elő az egyik kolléga, amiből világosan látszott, hogy mi lesz a folytatás.

Ekkor már javában folytak a bolognai rendszert előkészítő viták. Minden egyenetlensége és fölösleges sürgetése ellenére úgy láttam, hogy javítani lehet a tanárképzés helyzetén. A tanári szakok előkészítése beilleszthető lehet a képzési folyamatba, választhatóvá tehetők a tanári diplomát eredményező szakok, növelhető a gyakorlati felkészítés ideje és intenzitása. Mester szintű diplomával zárhatók a tanári tanulmányok.

Ezekről a kérdésekről már az egyetemen kívüli szakmai bizottságokban (OKNT, Bologna Bizottság Pedagógusképzési Albizottsága), rendezvényeken volt lehetőségem megnyilvánulni.

Ennek a témakörnek a zárásaként érdemes azzal is szembenézni, hogy megérte-e a Tanárképzési Kollégiumot életre hívni és működtetni. Megérte-e ennyi időt és fáradságot beleölni ennek az ügynek a szolgálatába?

Úgy látom, voltak sikeres időszakok és eredmények a testület munkájában. A változó körülmények ellenére is összefogottabbá, átláthatóbbá lett a képzés a diákok, szakvezető tanárok és az oktatók szemszögéből. Sikerült lépéseket tenni egy professzionálisabb tanárképzés irányába. Szabályoztuk a beszámítások és a gyakorlatok igazolásának korábban igen laza rendszerét. Ha nem is tetszett mindenkinek, de szerintem a képzés elismertségének növeléséért is sikerült valamit tenni. A debreceni modell jelzőt mások ragasztották ránk, amit szívesen elfogadtunk.

Ami viszont nagy tanulság, hogy számos elhatározás és megállapodás a megvalósításban futott zátonyra. A közvetlen érdekek gyakran erősebbnek bizonyultak annál, mint amit a képzés egésze megkívánt volna, és amit az erőviszonyok lehetővé tettek, például: tantervi kérdések, a képesítő vizsga karonként eltérő megszervezése esetében. Presztízs-féltés, megszokás, kényelem, anyagi megfontolások mind szerepet játszottak a kisebb-nagyobb kudarcokban.

Ami a személyes számadást illeti, a pályán töltött időm mintegy negyede, a többi oktatási, kutatási feladat mellett, erre a folyamatos tevékenységre fordított. Komoly és kedvvel végzett kihívásnak éltem meg. Megtettem, ami tudásomból és erőmből tellett. Sokat tanultam, fontos szakmai kapcsolatokat nyertem vele. Persze ezek az évek másra is fordíthatók lettek volna, de ennek latolgatása történetetlen dolog lenne.

B. Zs.: Miként látod a neveléstudomány helyét és szerepét a többi tudomány viszonylatában?

B. L.: Prohászka Lajos volt az utolsó akadémikusunk, aki éhen halt a Rákosi-korszakban, mert mindent megvontak tőle, azóta nincs akadémikus a szakmában. Önjelöltek bizonyára vannak, de hát ezt azért nem szokták kimondani, legfeljebb következtetni lehet rá, hogy ki lenne az, aki magát el tudná képzelni. Előbb-utóbb nyilván lesz is, és nagyon is szükséges lenne a magas szintű képviselőre és érdekérvényesítésre. Többek között azért is, mert hosszú ideje helyettes képviseli az ügyeinket, vagyis nincs, aki a szakmából magából termelődött volna ki. Összességében tehát azt mondhatom, hogy a neveléstudomány megítélésének nem jó a helyzete. Van egy nagyon keserű tapasztalatom – és ezzel persze nem akarok senkit megsérteni – de a Bologna-rendszer körüli viták idején az Akadémia Pedagógiai Tudományos Bizottságába elküldtek egy beszélgetésre egy magas rangú kollégát egy másik tudományterületről, hogy megmagyarázza nekünk, mit is kellene a tanárképzéssel igazában csinálni. Ha én annyit tudtam volna erről a témáról, amennyit ő ott vélekedésként felmutatott, nagyon szégyelltem volna magam. De ő tudta, merre van előre. Ennyibe nézik a tanárképzést, ennyibe nézik ezt a szakmát, részben azért, mert valóban vannak gyenge pontjai is.

B. Zs.: Hogyan került az érdeklődésed homlokterébe a bátorító nevelés?

B.L.: Ahogy említettem, mentálhigiéniai képzésre is beiratkoztam, amit 1991-ben fejeztem be. A képzés elindítását – ismereteim szerint – Bagdy Emőke, hazánk jól ismert pszichológusa és terapeutája javasolta. A sors viszont úgy hozta, hogy a kurzusokat nem Emőke tartotta. Oktatóként Németországból, Aachenből hívta meg Kürti Tamás professzort, aki nekünk az adleri pszichológiát tanította. Ennek az alkalmazása már a bátorító pedagógia néven vált ismertté. Adler Freud tanítvány volt, de elszakadva Freud tanításaitól, egy sokkal inkább társadalmi szemléletű diagnózist és terápiát dolgozott ki. Ez felölelte a családon belüli erőviszonyo-

kat, a testvérek hatását a karrierutakra, a kisebbségi érzést és egyéb témákat. Tamással ekkor találtunk egymásra. Az előadásait németül tartotta, a terminológia megértésében, fordításában sokat segítettem, egészen odáig, hogy az adleri a bátorító pedagógiának az irodalmát közkinccsé kívántuk tenni magyar nyelven is. Sokat dolgoztunk rajta, de aztán ő szegény meghalt. Töredékek maradtak csak meg a közös munkából, melyből egy könyvecske jelent meg, s amelyik – legnagyobb meglepetésemre – az egyik legtöbbet hivatkozott írásnak bizonyult. Ezt részben írtam, fordítottam és szerkesztettem. Arról is tudomásom van, hogy újra kiadták és lemezre vették nélkülem. Egyszóval betöltötte a hivatását már ez a munka.

B. Zs.: Az individuálpszichológia területén szerzett tapasztalatok hogyan formálták a pedagógiai gondolkodásodat?

B. L.: Nevelésfilozófiai értelemben megnyitott egy olyan utat – amit aztán több helyzetben is próbáltam kifejtetni – hogy nem érdemes szembefordítani, átjárhatatlanná tenni a konzervatív és az ún. progresszív pedagógiát.

Nem igaz, hogy a két duál között a senki földje található. Például Adler egy érték-központú, ugyanakkor gyerekbarát, szülőbarát felfogást képvisel. Értékként jelenik meg a család, mint közös egység tisztelete. A személyes nyereségem tehát abban mutatkozik meg, hogy én is ráébredtem, nem lehet kizáró alternatívákként kezelni az új irányzatokat. Ehhez kapcsolódóan egy időben nagyon foglalkoztattott az úgynevezett alternatív programok, az új keletű pedagógiai iskolák világa. Tanulság ugyanakkor itt is az, hogy közelebbről kell megvizsgálni az iskolát ahhoz, hogy ne csak lelkesedjünk az újért, hanem tudjuk, milyen célok és értékek alapján működik, mikor új eszközökkel, tanítási formákkal kísérletezik.

B. Zs.: Az oktatói, kutatói feladatokon túl további tisztségeket, feladatokat töltöttél be. Kiemelve egyet, hogyan értékeled az Országos Köznevelési Tanácsban való részvételét, milyen tapasztalataid voltak a Tanács működéséről?

B. L.: 2002-től voltam öt évig tagja ennek a nagy tekintélyű bizottságnak, amelyik az elődje, az még az eötvösi időkre megy vissza, aztán szünetelt, meg átnevezték. A Köznevelési Tanács az oktatással, neveléssel kapcsolatos országos intézmények, illetve szervezetek tagjaiból verbuválódik. Vannak főiskolai, egyetemi választott tagjai, a szakképzés képviselői, kutatók, iskolavezetők, iskolapolitikusok és civil képviselők. A bizottság legalább havonta ülésezett, többé-kevésbé tisztázott napirendek szerint. Ahogy utaltam rá, az összetétel a képviselet, a személyektől is függően eléggé színes. Emiatt megosztott volt a bizottság és akkoriban nem sikerült állandó elnököt választani, csak mindig ideiglenesen.

Sok különböző téma volt terítéken, és ennek az egyik érdekes része az a mindenkori pedagógus- vagy még kiemeltebben a tanárképzés volt. Én valószínű ezen az úton kerültem a jelöltek, tagok közé. Albizottságot vezettem, és hozzászólásaim többsége is a tanárképzésről szólt. Számomra az ülések egy kicsit a szükségesnél oldottabb tárgyalási stílust jelentettek, mert akik már tapasztaltabb, öreg rókák voltak, azok egymás között elbeszélgettek, mintha egy kávéházban ülnének. Komoly témák szerepeltek az ülések napirendjén: tantervi ügyek, NAT, helyi tantervek, kétszintű érettségi, a szakképzés átalakítása, fiatalok drogfogyasztása, a bolognai rendszerre átállás kérdése.

Összességében érdekes és tanulságos periódus volt. Később leginkább a Bologna Bizottságban éreztem, hogy közel vagyok az olyan döntési szintekhez, ahol igazából főzik ezt a levest vagy a mindenkori levest.

B. Zs.: A záró kérdés előtt, szeretnénk, ha megosztanád velünk, hogy mit jelent számodra a debreceniség, a debreceni szellemiség?

B. L.: Érdekes kérdés, mert a debreceniség ugye az egy speciális kifejezés, és inkább a régi, egykori debreceniekre használták, használják, akik ezzel foglalkoznak. Ma már nagyon nehéz lenne ezt pontosan megfogalmazni, hogy kik is hordozzák a régi Debrecenhez, tehát a kálvinizmushoz kötődő szellemiséget. Ebben az értelemben, ahogy ezt az életrajzi, rövid ismertető is mutatja, én ugyan kétéves korom óta gyakorlatilag Debrecenben élek, de nem sikerült teljes mértékben ebbe a szövetbe beleépülni. Egy kicsit mindig valamelyest kívülállónak éreztem, vagy talán ezt éreztették velem. Úgy mondanám, hogy „gyüttment” debreceni vagyok

igazából – és ezt számtalanszor éreztem a pályám során, hogy ez nem túl előnyös az egyetemen sem. Mert én nem ismertem eléggé az X professzor gyerekeinek a sorsát és a házasságát és a ballépéseit, és a szövődő szerelmeket. Ezek – most már tudom – hátrányt jelentettek, ha úgy tetszik, a megítélésben. Hasonlóképp, az egyetem nem fogadott el professzorának. Kinevezett egyetemi tanár vagyok, de az egyetem nem fogadott el saját magáénak. Igaz, nem is kértem. Vannak bennem sértődések is persze, meg biztos bennük is.

A Debreceni Egyetem ugyanakkor nagyon komoly hivatást töltött be és tölt be ma is. Az egyetem nevében debreceni, de igazában ez egy internacionalista, vagy ha úgy tetszik, egy kozmopolita egyetem, ami Debrecen hírnevét növeli, és gazdaságát jelentősen befolyásolja. A tudományban is szép eredmények születnek. A város számára rendkívül sokat jelentő intézmény. Én nagyra becsülöm az egyetem létét és küldetését.

K. D.: Utolsó kérdésként pedig – mint a gyakornokprogram képviselője kérdezném – hogy milyen tanácsot adna a fiatal generációnak?

B. L.: Először is becsüljék meg azt, amit választottak, tehát ha egyszer bejelentkeztek egy szakra, akkor azt ne csak ugródeszkának vagy lehetséges jó pénzkereső jogosítványnak tekintsék. Tudom, hogy nélkülözhetetlen összetétel, de ha ez tisztelettel és valóban tenni akarással együtt van, akkor az biztató, vagy biztató lenne a következő generációk számára. A másik az értéktudat. Tekintsenek úgy az egyetemre, mint egy óriási lehetőségre képességeik megismerésére és fejlesztésére! Tanuljanak, vegyék komolyan! Becsüljék meg ezt a lehetőséget! Tiszteljék és becsüljék meg azt a szakmát és azt a tudást, ami az egyetem által elérhető! Ne a leggyengébb tanárt válasszák, mert az jó jegyet ad, hanem erőlködjének. Muszáj, nem csak hajózni muszáj, hanem tanulni is. Becsülettel felhalmozni tudást és képességeket fejleszteni. Ez mind energiát igényel, és teremt.

Köszönjük szépen az interjút!

„Az interjú alapját képező kutatást a MTA-DE-Családok és Tanárok Kooperációja Kutatócsoport hajtotta végre, és a Magyar Tudományos Akadémia Közoktatás-fejlesztési Kutatási Programja támogatta. A feldolgozás a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj, a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-5 és ÚNKP-22-2-I kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott támogatásával készült.”

“Respect and Value the Profession and the Knowledge Accessible Through the University.” – Interview With Professor László Brezsnnyánszky

Prof. Dr. László Brezsnnyánszky is a retired habilitated associate professor at the University of Debrecen, a defining figure of Hungarian educational theory and educational history research. Beyond his professional achievements, his committed fight for teacher education had a long-term impact on the shaping of teacher education at all times. During his career as a teacher educator, he launched many students on their teaching career. His approach and views will continue to exert an influence on the forthcoming generations of teachers through his students turned teacher educators. In the following interview, we ask him about the influences that shaped and defined his academic career. The interview is an edited version of the first conversation of the podcast series entitled “Switching: where educational research generations meet”, which is produced under the aegis of the CHERD-Hungary Educational Research Internship Program. The series enables the meeting of three generations of researchers who discuss the issues of school, education and upbringing. On each occasion, we invited one of the greatest domestic authorities of educational sciences to the talk, masters from whom we learned a lot. Yet another guest is always one of their former doctoral students, who is still active in research. They are interviewed by a teaching intern student, a novice researcher. The interview questions were formulated through the cooperation of the members of the internship program, the organizers and the interviewers. In the following, Prof. Dr. László Brezsnnyánszky is interviewed by Dávid Kiss, one of the young generation of researchers, and by an ex-doctoral student of Prof. Dr. Brezsnnyánszky, Dr. Ágnes Zsanett Bicsák.

Keywords: *educational history, career, interview*